

Školní pedagogika

Téma 5: Žák jako dítě (mladšího školního věku)

inspirace pro zpracování tématu

Obsah prezentace

- Vymezení tématu: **Dítě mladšího školního věku**
- **Ústřední myšlenka:** jako učitelé musíme rozumět jednak (společným) věkovým zvláštnostem žáků a jednak velmi individuálním specifikům každého žáka
- Další inspirace pro rozpracování (vývoj pohledu na dítě, epistemologie jako součást filosofie)
- Závěr: **pointa**
- Studijní literatura

(ke zpracování
v „základním“
rozsahu)

(ke zpracování
v „rozšířeném“
rozsahu)

Žáci primární školy jsou v určitých ohledech jiní než žáci ostatních stupňů škol (zvláštnosti „mladšího školního věku“)

- Kognitivní (rozumový) vývoj
 - děti (žáci) jsou schopny určitých „způsobů myšlení“, a jiných ne
- Emoční (citový) a mravní vývoj
 - emoční prožívání dětí se liší od emočního prožívání dospělých
 - morální usuzování se rozvíjí
- Sociální vývoj
 - žáci se učí zvládat sociální vztahy nového typu (sekundární socializace)
- Tělesný vývoj
 - dynamický růst

Každý člověk (žák) je jiný (individuální zvláštnosti)

- Fyzické dispozice (předpoklady)
 - tělesná zdatnost a zdraví, citlivost smyslových orgánů, motorika a koordinace
- Psychické dispozice (předpoklady)
 - schopnosti, vlohy a nadání, kognitivní styl, učební styl, různé druhy inteligence, paměť, pozornost, jazyk
- Sociální dispozice (předpoklady)
 - sociální situace v rodině, sociální vazby, zájmy, postoje

Stadia kognitivního vývoje (J. Piaget)

Stádia kognitivního vývoje		
stadium senzomotorické	0-2 roky	motorická aktivita, smyslové poznávání, manipulace s objekty
stadium předoperační	2-7(8) let	experimentování s objekty, rozvoj řeči a mentálních reprezentací, egocentrické myšlení
stadium konkrétních operací	7(8)-11(12) let	logické přemýšlení o konkrétních událostech
stadium formálních operací	11(12) a více let	myšlení v abstraktních pojmech, operace s mentálními reprezentacemi

Piaget hovoří o stádiích, aby vyjádřil, že žádná z „fází“ nejde „přeskočit“ a že ve vývoji se nelze „vrátit“ do předchozí fáze.

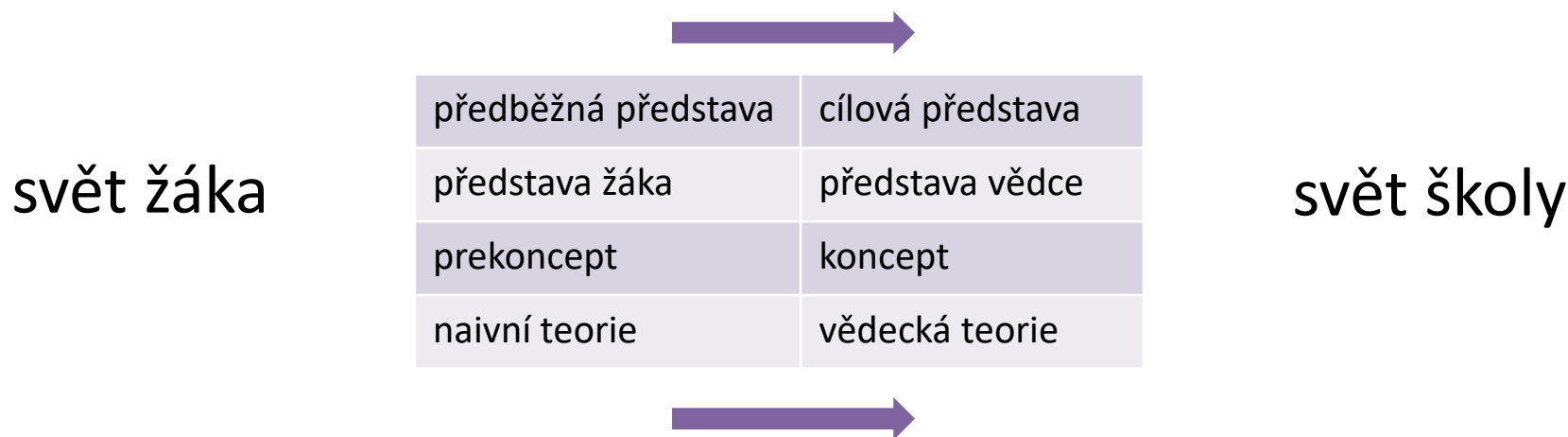
PEN, s. 341–346

Jak se děti učí? – Teorie kognitivní změny

Na počátku jsou tzv. dětské *prekoncepce*, které:

- představují úhel pohledu dětí na svět, přes který tento svět “čtou” a vysvětlují si jej pro sebe (Pupala, 2001).

Dětské znalosti o světě mají podobu velmi stabilních kognitivních struktur, které se poměrně obtížně mění; pokud je chceme dítěti pomoci nahradit dokonalejším schématem, musíme navodit tzv. kognitivní zlom – AHA!!! zážitek (Piaget, 1970).

Dva typy morálního usuzování (J. Piaget)

heteronomní morálka (co je správné se dozvídám od autorit, poslušnost)

autonomní morálka (co je správné poznávám sám, subjektivní odpovědnost)

Stadia mravního vývoje (L. Kohlberg)

prekonvenční úroveň morálky

orientace na trest (heteronomní stadium)

orientace na odměnu (naivní instrumentální hédonismus)

konvenční úroveň morálky (splnění sociálního očekávání)

orientace na to být hodným dítětem (morálka hodného dítěte)

orientace na řád a zákon (morálka svědomí a autority)

postkonvenční úroveň morálky (pravidla přijatá za svá)

orientace na společenskou smlouvu („správné“ je věcí dohody)

stadium univerzální etiky (zvnitřnění pravidel)

K ukončení předmětu „v základním rozsahu“ je žádoucí např.:

- umět vymezit věkové zvláštnosti žáků *mladšího školního věku*
- znát a umět vysvětlit jednotlivá stádia kognitivního a mravního vývoje
- umět vysvětlit pojem prekoncept v *piagetovském* pojetí
- být schopen zdůvodnit potřebu individuální pedagogické diagnostiky

K ukončení předmětu „v rozšířeném rozsahu“, tj. ke zkoušce je třeba zahrnout i jiné zdroje a podrobněji vysvětlit další aspekty, specifika či otázky dětského vývoje v období *mladšího školního věku* (např. dle inspirace a studijní literatury níže)

Historický vývoj pohledu na dítě

- Dítě jako hodnota (od starověku)
 - Vnímání dítěte z hlediska jeho „hodnoty“ pro rodinu, společnost.
- Dítě jako nedokonalý dospělý (raný novověk)
 - Chápání dítěte jako předstupně dospělého, dítě je třeba „zdospělovat“.
- Obrat k dítěti (Komenský, Locke, Rousseau, Pestalozzi, reformní pedagogika)
 - Postupné objevování specifického světa, ve kterém dítě žije, specifického způsobu pohledu na vnější svět, způsobů poznávání světa.

např. Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál.

Epistemologické souvislosti výuky na 1. stupni ZŠ

Epistemologie je jednou ze základních disciplín filosofie.
Zabývá se možnostmi, způsoby a limity lidského poznávání světa.

Formuluje (a hledá odpovědi na) otázky jako: *Můžeme poznat pravou podstatu světa? Jakým způsobem poznáváme? Co je to znalost? Jak mohu svou znalost s někým sdílet (někomu předat)? Co je to pravda (pravdivá znalost)? Jaké jsou typy znalostí (vědění)?* apod.

Poskytuje (mimo jiné) rámec pro teorie dětského učení (Piagetovu, Vygotského...).

Diskuse „nature“ or „nurture“

Dělá člověka
člověkem
dědičnost,
přirozenost,
příroda?

Nebo je člověk
utvářen
prostředím,
výchovou,
kulturou?

- Je pro naše vědění klíčové to, s čím se rodíme? (*Nativismus*) (Plato, Descartes, Chomsky)
- Je pro naše vědění klíčové poznávání světa? (*Empirismus*) (Komenský, Locke, Rousseau)
- Jsou pro naše vědění klíčové interakce s lidmi? (*Interakcionismus*) (Hobbes, Vygotskij)

V čem spočívá vývoj žáka?

Vývoj jako kvalitativní změna ústředních kognitivních struktur

(strukturalistické teorie, Piaget a další)

Vývoj jako nárůst efektivity využívání kapacity pracovní paměti

(postpiagetovské či neopiagetovské uvažování, teorie zpracování informací)

Vývoj jako radikální restrukturování doménově specifických znalostí

(teorie konceptuální změny, prekoncept->koncept)

Vývoj jako progresivní změny v užívání strategií

(různé kvalitativní kroky v různých doménách)

Vývoj jako záležitost získávání klíčových kompetencí

(získávání metakognitivních, metapaměťových a autoregulačních schopností)

Vývoj jako rozvoj kompetence k používání symbolických nástrojů

(zpředmětnění vědomostí a dovedností v kolektivní činnosti uvnitř kultury)

PEN, 341–347

Hlavní pointu tohoto tématu lze shrnout takto:

Během svého vývoje prochází člověk fázemi, během kterých určitým způsobem (tj. v každé fázi jinak) vidí svět kolem sebe, buduje si porozumění světu, usuzuje o něm a interaguje s ním.

Pro dítě mladšího školního věku (6–12 let) je charakteristický specifický tělesný, kognitivní, emoční, sociální, mravní (...) rozvoj. Například z hlediska poznávání (kognice) rozvíjí své logické (ale konkrétní, nikoli abstraktní) myšlení, z hlediska mravního usuzování se začíná orientovat v sociálním očekávání, z hlediska emočního se začíná utvářet sebepojetí (sebedůvěra, pocit nedostačivosti).

Doporučená studijní literatura

Základní

Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál.

- minimálně kapitoly 1, 2, 4, 14 a 15

Janík, T. (2010). Kognitivní vývoj dětí a mládeže. In Průcha, J. (ed.), *Pedagogická encyklopedie* (s. 341–347). Praha: Portál.

- heslo v PEN, je dobré se seznámit i s ostatními kapitolami v části C1

Rozšiřující

Průcha, J. (např. 1997). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.

- kapitola 4 („Žák: subjekt edukace)

Piaget, J. & Inhelderová, B. (1997). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.

- je dobré se zorientovat v kapitole 3, a hlavně v kapitole 4

- jakékoli studijní podklady k oboru *Vývojová psychologie*